

СЕОБЕ
ОД АНТИКЕ ДО ДАНАС

~

MIGRATIONS
FROM ANTIQUITY
TO THE PRESENT DAYS

УРЕДНИЦИ:

Снежана Вукадиновић,
Светозар Бошков и Ифигенија Радуловић

~

EDITORS:

Snežana Vukadinović,
Svetozar Boškov & Ifigenija Radulović

Центар за историјска истраживања
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за историју

Издавачи:

Центар за историјска истраживања
Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за историју

За издавача:

Проф. др **Ивана Живанчевић Секеруш**
декан Филозофског факултета у Новом Саду

Уредници:

Проф. др **Снежана Вукадиновић**, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
Проф. др **Светозар Бошков**, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет
Проф. др **Ифигенија Радловић**, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет

Академски одбор:

Проф. др **Артуро Марцано**, Универзитет у Пизи
Проф. др **Марија Баранова**, Универзитет Св. Климент Охридски у Софији
Проф. др **Евангелос Протопадакис**, Кайодисторијски и национални универзитет у Атини
Проф. др **Снежана Божанић**, Универзитет у Новом Саду
Проф. др **Вјеран Курсар**, Универзитет у Загребу
Др **Јоанис Елијадес**, Византијски музеј и галерија уметности у Никозији
Др **Милан Мицић**, Мајница српска, Нови Сад
Др **Владимир Бошковић**, Кайодисторијски и национални универзитет у Атини

Рецензенти зборника:

Проф. др **Бранко Бешлић**, Универзитет у Новом Саду
Проф. др **Давиде Астори**, Универзитет у Парми
Проф. др **Дејан Микавица**, Универзитет у Новом Саду
Проф. др **Елени-Мелина Тамиолаки**, Универзитет на Криту
Проф. др **Золтан Ђере**, Универзитет у Новом Саду
Проф. др **Александар Иљич Фиљушкин**, Државни универзитет у Санкт Петербургу
Проф. др **Биљана Шимуновић Бешлић**, Универзитет у Новом Саду

Превод резимеа на енглески и српски: уредници; Лектура: уредници; Стручна каталогизација: Сава Живановић; Компјутерска обрада и њерлом: проф. др Светозар Бошков; Штампа: SAJNOS, Нови Сад; Тираж: 200.

Информације о публикацији: Сеобе од антике до данас, Центар за историјска истраживања, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за историју. ISBN: 978-86-6065-555-6.

Ако имате питања у вези са достављањем зборника, посетите почетну страницу издавача <http://www.ff.uns.ac.rs/biblioteka#digitalna-biblioteka>. Контакт издавача: Филозофски факултет у Новом Саду, др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад, телефон: +381214853860; e-mail: cii@ff.uns.ac.rs.

НАПОМЕНА О АУТОРСКОМ ПРАВУ.

Ниједан део ове публикације не може се прештампавати, репродуковати или употребити у било ком облику без писаног одобрења издавача, као носиоца ауторског права.

СЕОБЕ
ОД АНТИКЕ ДО ДАНАС
ТЕМАТСКИ ЗБОРНИК
1

УРЕДНИЦИ:
Снежана Вукадиновић,
Светозар Бошков и Ифигенија Радуловић

НОВИ САД, 2020

Publishing:

Center for Historical Research
University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of History

For the publisher:

Professor **Ivana Živančević Sekeruš**, PhD
Dean of Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

Editors:

Professor **Snežana Vukadinović**, PhD, *University of Novi Sad, Faculty of Philosophy*
Professor **Svetozar Boškov**, PhD, *University of Novi Sad, Faculty of Philosophy*
Professor **Ifigenija Radulović**, PhD, *University of Novi Sad, Faculty of Philosophy*

Academic Board:

Professor **Arturo Marzano**, PhD, *University of Pisa*
Professor **Maria Baramova**, PhD, *Sofia University „St. Kliment Ohridski“*
Professor **Evangelos Protopapadakis**, PhD, *National and Kapodistrian University of Athens*
Professor **Snežana Božanić**, PhD, *University of Novi Sad*
Professor **Vjeron Kursar**, PhD, *University of Zagreb*
Ioannis A. Eliades, PhD, *Byzantine Museum and Art Galleries, Nicosia*
Milan Micić, PhD, *The General Secretary of Matica srpska, Novi Sad*
Vladimir Bošković, PhD, *National and Kapodistrian University of Athens*

General reviewers:

Professor **Branko Bešlin**, PhD, *University of Novi Sad*
Professor **Davide Astori**, PhD, *University of Parma*
Professor **Dejan Mikavica**, PhD, *University of Novi Sad*
Professor **Eleni-Melina Tamiolaki**, PhD, *University of Crete*
Professor **Zoltán Györe**, PhD, *University of Novi Sad*
Professor **Aleksandar Ilich Filyushkin**, PhD, *State University of St. Petersburg*
Professor **Biljana Šimunović Bešlin**, PhD, *University of Novi Sad*

Translation into English and Serbian: Editors; Proof-reading: Editors; Professional cataloging: Sava Živanović; Graphic preparation: Prof. Svetozar Boškov, PhD; Print: SAJNOS, Novi Sad; 200 copies.

Publication information: Migrations from Antiquity to the Present Days, Center for Historical Research, University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of History. ISBN: 978-86-6065-555-6.

For any questions regarding the delivery of the thematic volume, please visit publisher's homepage <http://www.ff.uns.ac.rs/biblioteka#digitalna-biblioteka>. Contact details of the publisher: Center for Historical Research, University of Novi Sad, Faculty of Philosophy, Department of History, dr Zorana Đinđića 2, 21000 Novi Sad, phone: +381214853860; e-mail: cii@ff.uns.ac.rs.

COPYRIGHT NOTE.

All Rights Reserved.

No part of this publication may be reprinted, reproduced or used in any form without the written permission from the publisher, as the holder of the copyright.

MIGRATIONS FROM ANTIQUITY TO THE PRESENT DAYS

THEMATIC VOLUME

1

EDITORS:

Snežana Vukadinović,
Svetozar Boškov & Ifigenija Radulović

NOVI SAD, 2020

Тематски зборник је штампан захваљујући финансијској подршци
Покрајинског секретаријата за спорт и омладину Аутономне Покрајине Војводине

Уредници такође захваљују

Покрајинском секретаријату за социјалну политику, демографију и равноправност полова
за помоћ у истраживачком раду

и

Филозофском факултету за великодушну подршку и помоћ

The thematic volume is printed thanks to the financial aid of
the Provincial Secretariat for Sports and Youth of the Autonomous Province of Vojvodina

The editors also thank

The Provincial Secretariat for Social Policy, Demography and Gender Equality for its support during research process

and

The Faculty of the Philosophy for generous support and help

САДРЖАЈ

CONTENTS

Реч уредника Editors' note		11 13
ПОГЛАВЉЕ 1 – CHAPTER 1 ПОЛИТИКА И ЕМИГРАЦИЈА – POLITICS AND EMIGRATION		
<i>Ex Orientis partibus navigans Galliciam venit.</i> Was there Collusion between St. Martin of Braga (c. 519/20–579) and the Byzantine Imperial Expansion in Hispania?	<i>Alberto Ferreiro</i>	17
Повеље краља Владислава о пресељавању Срба из Доњег Ковина на Чепел	<i>Милица Кисић Божић</i> <i>Дејана Васин</i>	35
Последице укидања влашког статуса у Београдској нахији на демографску слику тог подручја?	<i>Марија Којривица</i>	45
Међународни положај Владе Краљевине Југославије у емиграцији	<i>Рајомир Миликић</i>	59
Беженци из СССР как социални феномен Друге Светске Ратне (Словачка ветвь пути советских беженцев в Центральную Европу)	<i>Пэйџер Мичко</i> <i>Михал Шмијел</i>	71
Белорусска емиграција на територији Чехословачке Републике у међувоенне године	<i>Луциана Гојћилова</i>	91
Čehoslovačka emigracija u Jugoslaviji 1939–1941	<i>Ondrej Druga</i>	111
Školovanje izbegličke dece u okupiranoj Srbiji (1941–1944)	<i>Dragica Koljanin</i> <i>Paulina Čović</i>	123
Протјеривање и исељавање Срба из Независне Државе Хрватске 1941. године	<i>Горан Лајиновић</i>	141
Транспорт колоништа из динарских крајева у Војводину 1945–1948.	<i>Павле Б. Ордовић</i>	157
Једна нереализована колоништво у Војводини (Србија) – узроци и последице	<i>Жељко Бјељац</i> <i>Невена Ђурчић</i>	169
Serbia as a Temporary Destination in the Refugee Crisis 2015–2017	<i>Jelena Radosavljević</i>	183

ПОГЛАВЉЕ 2 – CHAPTER 2
КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК МИГРАЦИЈЕ – LITERATURE AND LANGUAGE OF MIGRATION

<i>Hominum genus in peregrinatione natum.</i> Gypsies in Renaissance and Counter-Reformation Sources	<i>Armando Senra Martins</i>	201
Успон и пад галантног тиранина	<i>Радослав Ераковић</i>	211
Угарски Срби као <i>жртвено јаће</i> у Сеобама Милоша Црњанског	<i>Оливера Радуловић</i>	225
<i>Rue des Syriens: L'Orient aux Antilles</i>	<i>Tatara Valčić Bulić</i>	239
Изнаничка судбина <i>Лолитје</i> : од сирочета до мега диве	<i>Љиљана Ђук</i>	251
Емиграција Александра Шмемана	<i>Марија Лейтшић</i>	261
Мигранти из језика - мигранти из културе. Јонеско, Сиоран, Елијаде	<i>Марија Ненадић</i>	273

ПОГЛАВЉЕ 3 – CHAPTER 3
UBI BENE IBI PATRIA

<i>UBI BENE, IBI PATRIA</i> : Романски живаљ у Банату – некад и сад	<i>Снежана Гугурић</i>	287
Doseljavanje Slovaka u Kisač (od početka sedamdesetih godina do kraja XVIII veka)	<i>Daniela Marčok</i>	301
Colonization of the “Lower Land” by Slovak Ethnic Communities	<i>Miroslav Kmeť</i> <i>Anton Hruboň</i>	315
Tri talasa doseljavanja Rusina u Južnu Ugarsku (od sredine XVIII do kraja XIX veka)	<i>Janko Ramač</i>	327
Сеоба темишварских Срба након одласка српске војске у складу са одлукама Миронне конференције у Паризу 1919. године	<i>Јована Касаиш</i>	339
From Pontus to Macedonia. The case of Athanásios Gorgóroglu, son of Nikólaos	<i>Athanisios Athanasiadis</i>	353
Насељавање Новог Сада између два светска рата и завичајна удружења насељеника	<i>Слободан Бјелица</i>	365

ПОГЛАВЉЕ 4 – CHAPTER 4

УЛОГА ЖЕНА У МИГРАЦИЈАМА – THE ROLE OF WOMEN IN MIGRATIONS

Migration and Family in the Globalized World: The Greek Case	<i>Katerina Vassilikou</i>	379
Women and Migration: A Case Study of Kotor in 18 th Century	<i>Maja Katušić</i>	389
Female Immigrants in Sátoraljaújhely in 1869	<i>Robert Bagdi</i>	403
Uloga žena u migracionim kretanjima u Socijalističkoj Jugoslaviji	<i>Ivana Dobrovojević Tomić</i>	417

ПОГЛАВЉЕ 5 – CHAPTER 5

ИСТОРИОГРАФИЈА У ИЗГНАНСТВУ И ИСТОРИЈСКИ ДОКАЗИ О СЕОБАМА –
HISTORIOGRAPHY IN EXILE AND HISTORICAL EVIDENCES OF MIGRATIONS

An Athenian as an Emigrant and a Foreigner as an Immigrant in Athens: the Cases of Andocides and Lysias	<i>Ifigenija Radulović</i> <i>Gordan Maričić</i>	433
Themes of Biography and Migration in the Works of the Classical Historians Polybius and Flavius Josephus	<i>Sven-Philipp Brandt</i>	445
Цицерон у прогонству: фингирани или стварни очај?	<i>Жарко Пејковић</i>	459
О промени пребивалишта (<i>domicilium</i>) у римском праву	<i>Самир Аличић</i>	469
Варварска елита у римској служби у периоду од средине IV до средине V века	<i>Сара Лазућ</i>	479
Museum Exhibits as Witnesses of the Migrations. The Case Study: Museum of Vojvodina	<i>Drago Njegovan</i> <i>Tijana Stanković Pešterac</i>	493

ПОГЛАВЉЕ 6 – CHAPTER 6

СЕОБЕ И БОЛЕСТИ/ЕПИДЕМИЈЕ – MIGRATIONS AND DISEASES/EPIDEMICS

The Impact of Migration on the Spread of Infectious Diseases and Bacterial Resistance	<i>Ana Tomas</i> <i>Nebojša Kartalija</i>	509
--	--	-----

ДОДАТАК – APPENDIX

ПРЕЛИМИНАРНА ИСТРАЖИВАЊА – PRELIMINARY COMMUNICATIONS

The Genesis of the Slavic Version of Byzantine Poem of *Digenes Akritas* Vitomir Mitevski 527

Между Авраамом и Моисеем Александр Закуренко 533
(типология первой волны русской эмиграции)

Political émigré from Tito's Yugoslavia and Kaori Kimura 539
its role in anti-Yugoslav (anti-Tito) propaganda campaign in the USSR
and the countries of People's democracy (1948–1954):
relationship between the Cominformists group
in Hungary and Democratic Union of South Slavs living in Hungary

UBI NON BENE, IBI NON PATRIA. Овидије у изгнанству Светозар Бошков 551

СПИСАК РЕЦЕНЗЕНАТА ПОЈЕДИНАЧНИХ РАДОВА – REVIEWERS OF PAPERS 559

Cover page

Dionysos Crossing the Sea by Exekias

Attic black-figure kylix cca. 540/530 BC – Munchen Staatliche Antikensammlungen
Inventory number 8729 (formerly 2044).

На корицама

Дионис њлови морем, Екзекијина куџа

Атички црнофигурални киликс из 540/530. године пре нове ере – Минхен, Збирка старина
број. инв. 8729 (претходни 2004)

ВАРВАРСКА ЕЛИТА У РИМСКОЈ СЛУЖБИ У ПЕРИОДУ ОД СРЕДИНЕ IV ДО СРЕДИНЕ V ВЕКА

Апстракт: Једна од последица варваризације римске војске у периоду Позног римског царства јесте укључивање варвара у токове римске политике. Циљ овог рада је да се прикаже тај процес и нагласе неки од његових главних елемената, као што је добијање значајних позиција у римској служби. Наиме, у време цара Константина I у изворима су посведочена прва варварска, и то германска имена, чији су носиоци могли имати важно место у римској политици. На основу података које нам пружају антички наративни извори, почетке варварске присутности у римској војној администрацији можемо пратити тек од средине IV века. Од врховних војних заповедника (*magistri militum*) посведочених у периоду од Константинове смрти до краја владавине Теодосија I половина их је била варварског порекла. Осим тога, заузимали су и друге положаје, углавном заповедника гарде у рангу комеса или трибуна (*comes domesticorum* или *tribunus scholae scutariorum*) и војног заповедника у рангу комеса (*comes rei militaris*). Од последње четвртине IV века утицај војних заповедника је толико порастао, да су поједини, као Арбогаст, Стилихон или Аспар, одлучивали о избору цара и контролисали царску политику.

Кључне речи:

Позно римско царство, варвари, Германи, Алемани, Франци, Готи.

Од времена цара Константина I долази до значајних промена у погледу бројности варвара у римској служби и војсци.¹ Док су у републиканско доба одреди варвара чинили мањи део римске војске, у царском периоду се овај однос временом мењао у корист варвара – нарочито након доношења Каракалиновог едикта 212. године, када су сви слободни становници Царства постали римски грађани.² До IV века у војсци су били пре свега војници који су регрутовани на

¹ Liebeschuetz 1990: 7; Kulikowski 2006: 360, 365, 368–369; James 2009: 161; Lee 1998: 223.

² О варварским одредима и „варваризацији“ војске в. Vittinghoff 1950: 389–407; Callies 1964; Speidel 1975: 202–231.

територији Царства,³ махом Илири,⁴ док су повремено коришћени и одреди варвара који су регрутовани ван граница Царства, преко Рајне и Дунава. Они су се показали као значајан фактор у грађанским ратовима,⁵ у далеким експедицијама,⁶ али и у борби против других варвара.⁷ Од IV века нарочито су били бројни одреди Германа – углавном Алемана, Франака⁸ и Гота, али и Вандала и Херула. Поред Германа, у римској служби су били и одреди Сармата, Алана, Ибера, Јермена, чак и Персијанаца са Истока и, касније, Хуна.⁹ Неизвесно је који су све фактори допринели масовној регрутацији варвара, мада се претпоставља да неке од главних узрока треба тражити у депопулацији у областима дуж Рајне и Дунава, непопуларности војне службе код римских грађана у позноантичко доба, као и ратоборности Германа и њиховој репутацији као добрих ратника.¹⁰

Осим све веће заступљености варвара у царским одредима, под варваризацијом војске у позноантичко доба сматра се и постављање не-Римљана на значајне војне функције и њихово утицање на римску политику.¹¹ Иако је овај процес видљив тек од средине 4. века, захваљујући сачуваним књигама Амијана Марцелина, претпоставља се да варвари (углавном Германи) своје каријере у римској служби започињу у време Константина.¹² У Псеудо-Аурелијевим Епитомама спомиње се да је при Константиновом проглашењу за цара 306. године велику улогу имао краљ Алемана Крок.¹³ Чини се уверљивом претпоставка да је Крок био вођа германских ратника који су ступили у римску службу након победе Констанција Хлора над Алеманима почетком IV века.¹⁴ Константин се ослањао на помоћ Германа и касније –

³ Већи део војске чинили су регрути из мање цивилизованих области – из Илирика, Тракије, Исаурије, Галатије и Батавије, в. Bury 1923: 39. Германи који су чинили личну гарду царева од времена Јулијеваца-Клаудијеваца (*Germani corporis custodes*) регрутовани су у Доњој Германији, дакле – на царској територији, в. Speidel 1994: 4, 24–27, 66, *passim*. Касније су, осим Германа, регрутовани и други провинцијалци, нарочито из подунавских провинција, в. *ibid*: 65–70.

⁴ Bury 1923: 99; уп. Elton 2006: 334.

⁵ Kulikowski 2006: 359–360.

⁶ Нарочито Готи, који су више пута учествовали у источним експедицијама, в. Drinkwater 2007: 317–318.

⁷ На пример у рату који је Марко Аурелије водио против Квада и Маркомана, в. SHA, *Marc.* 21.7.

⁸ У западном делу Римског царства франачки савезници су чинили најбројније неримске војне одреде у 4. веку, в. Mitchell 2015: 226.

⁹ Blockley 1998: 412.

¹⁰ Liebeschuetz 1990: 11–25; уп. Jones 1964: 617–619. У новијој историографији се одбацује претпоставка да је недостатак довољног броја људи допринео масовној регрутацији варвара, в. Liebeschuetz 1990: 16, 19; Elton 2006: 334; James 2009: 164, в. и 161: “Whether there was a shortage of manpower or not (and this is still a matter of dispute, ...) there is no doubt that the Roman authorities found it difficult to recruit Roman citizens.” Elton 2006: 330–331.

¹² Stroheker 1955: 316, 319; Jones 1964: 98; Kulikowski 2006: 366; Barnes 2011: 155. Другачије, Campbell 2005: 129–130. Цар Јулијан је приписао Константину да је „први од свих уздигао варваре до конзулата и конзулске одоре“, *Amm. Marc.* 21.10.8; уп. 21.12.25.

¹³ *Ps-Aur. Vict. Epit.* 41. 3. У једном рукопису се спомиње под именом Ерок, како се ређе назива и у литератури, е.г. Waas 1965: 17.

¹⁴ Drinkwater 2009: 185–195. Неизвесно је да ли се Крок може сматрати потомком истоименог краља из средине 3. века, који се спомиње у два познија извора (*Greg. Tur. Hist.* 1.32, 34; *Fredeg. Chron.* 2.40, 60), в.

за рат против Максенција регрутовао је војску, према Зосимовим речима, „међу варварима, Германима и Келтима“.¹⁵ На основу Амијановог податка да се, у сукобу са Лицинијем, на Константиновој страни борио Франак Бонит,¹⁶ може се претпоставити да је у Константиновој војсци било франачких одреда.¹⁷ Иако Амијан не спомиње Бонитов положај, у историографији се сматра да је имао истакнуто место у Константиновој служби.¹⁸ За ову претпоставку нема директних доказа, осим уопштеног податка код Амијана да је Константин уздигао варваре на високе положаје,¹⁹ и натписа из IV века, на коме се Бонит спомиње као војни заповедник легије VII *Claudiae*.²⁰ Чак и да је у питању иста личност, натпис није прецизније датован стога може бити из периода након Константинове владавине. У споменутом грађанском рату, Лициније се ослањао на помоћ Гота.²¹

Од средине IV века могуће је пратити каријере појединих варвара у римској служби.²² Констанције II је високе положаје на двору давао пре свега Алеманима. Агилон је од положаја надзорника царских штала 354. и заповедника варварских трупа и штитиноша напредовао до заповедника пешадије 360. године, Скудилон је 354. постао заповедник штитиноша, док је Латин у том периоду био комес гарде.²³ Варвари су код Амијана често описивани као превртљиви.²⁴ Алеман Гомоарије је, на пример, као заповедник штитиноша издао свог принцепса Ветраниона пришавши Констанцију II. Немајући поверења у „старог издајника“, према Амијановим речима, Јулијан га је сменио са положаја заповедника коњице у Галији, који је обављао у периоду 360–361, након чега је, као Констанцијев присталица, изабран да се супротстави Јулијану код превоја Суки, између Илирика и Тракије. Иако га је Прокопије вратио у службу и поверио му војну управу у другој половини 365. године, Гомоарије је наредне године прешао Валенсу.²⁵ Без обзира на политички опортунизам,

Jones 1971: 233; уп. Drinkwater 2007: 146; *id.* 2009: 186.

¹⁵ Zos. 2.15.1; уп. Lib. *Orat.* 30.6; Jul. *Orat.* 1.34C; Porph. *Carm.* 18(19).9–10. Вероватно се ослањао на помоћ Франака, в. Stroheker 1955: 318–319; Kulikowski 2006: 357, 360; Barnes 2011: 155. Франци су претходно били Максимијанови клијенти, в. Pan. Lat. 10.10.3–4; 11.5.4; уп. Wolfram 2018: 184.

¹⁶ Amm. Marc. 15.5.33.

¹⁷ Kulikowski 2006: 359.

¹⁸ Bleckmann 2006: 27: “Bonitus was among the most important members of Constantine’s following (comitatus)”; уп. Liebeschuetz 1990: 8; Kulikowski 2006: 359.

¹⁹ Amm. Marc. *loc. cit.* у нап. 12.

²⁰ AE, 1910, 90. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 163

²¹ Origo, 27; уп. Jord. *Get.* 111. Уп. Wolfram 1979: 69–70.

²² За листу варвара који су у 4. веку били у римској служби в. MacMullen 1988: 199–201. За листу Германа в. Waas 1965: 16. Међу њих није убројан Флавије Салија, заповедник коњице на Западу 344–348, и конзул 348. године, који носи германско име али о чијем пореклу није ништа сачувано. Уп. Demandt 1970: 562: “der erste nachweisbare Germane im Oberkommando“.

²³ Amm. Marc. 14.10.8; 22.2.5. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 28–29 (Агилон), 810–811 (Скудилон), 496 (Латин). За остале варваре у његовој служби в. претходну напомену.

²⁴ E.g. Amm. Marc. 14.3.1; 15.5.30, 32; 18.2.18.

²⁵ Amm. Marc. 20.9.5; 21.8.1, 13.16; 26.7.4, 9.6. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 397–398.

који није својствен само варварима,²⁶ нема пуно назнака које би упућивале на варварску непоузданост мотивисану племенским интересима.²⁷

Поред Алемана, значајне позиције под Констанцијем држали су и Франци.²⁸ Силван, син Бонита,²⁹ као заповедник гарде подржавао је најпре Магненција у грађанском рату, док је пред одлучујућу битку код Мурсе 351. године пришао Констанцију. Награђен је позицијом заповедника пешадије, коју је обављао до 355, када се одметнуо и прогласио за цара у Келну.³⁰ Силванова узурпација могла би се упоредити са Магненцијевом,³¹ уколико бисмо прихватили сведочанства о његовом варварском пореклу.³² Позноантички извори наводе на закључак да је био германског порекла, из заједнице варвара насељених у Галији.³³ Тек познији извори преносе да му је отац био Брит, док је по мајци био франачког порекла.³⁴ Пре него што се прогласио за цара 350. године вршио је функцију протектора, комеса, а затим заповедника царских трупа Јовијана и Херкулијана.³⁵ Значајне положаје држали су и Франци Маларих, заповедник варварских одреда у Галији 355, и Малобауд, који је био заповедник гарде 354–355. године, а под Грацијаном краљ Франака и комес гарде.³⁶ Обојица су протествовали због сплетки уперених против Силвана. У том контексту се спомиње и трибун Ланиогајз, који је одвратио Силвана од помисли да се преда својим сународницима варварима, рекавши му да ће га Франци или убити или издати за новац.³⁷ Овај случај сведочи не само о солидарности међу романизованим варварима који су били у римској служби, већ и о отуђивању од својих сународника који су живели ван граница Царства.³⁸

У периоду кратке Јулијанове владавине Германи су такође имали истакнуту улогу. Из Амијановог приказа догађаја следи да Јулијан свој долазак на власт дугује варварским помоћним одредима, који су отказали послушност цару Констанцију II и извикали

²⁶ Elton 1996: 138, и нап. 27.

²⁷ Jones 1964: 621–622; Liebeschuetz 1990: 22, 25; Elton 1996: 138; James 2009: 168.

²⁸ Amm. Marc. 15.5.11.

²⁹ Amm. Marc. 15.5.33. За његово франачко порекло в. и 15.5.16; уп. Aur. Vict. Caes. 42.15.

³⁰ Amm. Marc. 15.5. За остале изворе в. Jones, Martindale, Morris 1971: 840–841.

³¹ Hunt 1998: 14–15; Drinkwater 2000: 139–140.

³² Уп. Amm. Marc. 16.10.1, где се спомиње Констанцијев „тријумф“ над римском крвљу после Магненцијевој смрти. Магнентијево варварско порекло је доведено у питање и у историографији, мада без позивања на наведено место код Амијана, в. Drinkwater 2000: 138–145.

³³ Jul. Orat. 1.34 A, D; 2.56 B–C; Ps-Aur. Vict. Epit. 42.7; Zos. 2.54.1. Уп. Drinkwater 2000: 138–139.

³⁴ Zon. 13.6 B; Schol. ad Jul. Orat. 2.95 C.

³⁵ Zos. 2.42.2; Zon. 13.6 B.

³⁶ Amm. Marc. 15.5.6, 11; 31.10.6. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 538 (Маларих), 539 (Малобауд). Неизвесно је порекло Теутомера, команданта гарде у време Констанција II (в. Amm. Marc. 15.3.10), мада се претпоставља да је франачко, в. MacMullen 1988: 201; уп. Schönfeld 1911: 223, 293; Waas 1965: 127.

³⁷ Amm. Marc. 15.5.16. Ланиогајз је сигурно варварског порекла (в. Jones, Martindale, Morris 1971: 495), највероватније франачког, в. Schönfeld 1911: 152, 293.

³⁸ Jones 1964: 621–623; Liebeschuetz 1990: 8; Kulikowski 2006: 367. О Силвану као Римљанину в. Waas 1965: 34–35; уп. Drinkwater 2007: 151–152.

Јулијана за цара.³⁹ У походу на Исток половину командних положаја су држали варвари.⁴⁰ Значајну улогу имали су Невита, који је био заповедник коњице 361–363/4. и конзул 362,⁴¹ и Дагалаиф, комес гарде 361–363. године.⁴² Дагалаиф је под Јовијаном унапређен у заповедника коњице, под Валентинијаном у заповедника пешадије, а заједно са Грацијаном вршио је конзулат 366. године.⁴³ Иако извори не говоре о њиховом пореклу,⁴⁴ на основу имена се може претпоставити да су били Германи.⁴⁵ Поред њих, у походу су се истакли и комеси Виктор, који је био сарматског порекла,⁴⁶ Флавије Аринтеј, чије име упућује на готско порекло,⁴⁷ и Персијанац Хормизда.⁴⁸ Након Јулијанове смрти, војни заповедници варварског порекла су учествовали у дискусији о избору новог цара,⁴⁹ што сведочи о њиховом политичком утицају.

У време Валентинијанове и Валенсове владавине најистакнутији припадници царске клике били су из Илирика, углавном из Паноније.⁵⁰ Валентинијан је фаворизовао војничку елиту, тако да су у овом периоду само двојица конзула били припадници цивилне аристократије, остали су били војни заповедници.⁵¹ Од официра варварског порекла, конзулате су у том периоду добили већ поменути Дагалаиф 366, Виктор 369. и Флавије Аринтеј 372. године. Германи који су били у служби претходних царева напредовали су у каријери. Дагалаиф је уздигнут на ранг заповедника пешадије 364. године, а у последњој години Валентинијанове владавине то место заузима Меробауд, највероватније франачког порекла,⁵² за кога Филосторгије каже да је био један од људи који су преносили Јулијанов ковчег до Тарса.⁵³ Није познато да ли је варварског порекла био Ремигије, који је 355. био благајник војне благајне, а 367. године постао управник двора (*magister officiorum*).⁵⁴ Иако му је име римско, као и имена Франака Силвана и Бонита,⁵⁵ Амијан пише да је Ремигије рођен у околини Мајнца.⁵⁶ Положаје у римској служби добијају и Германи

³⁹ Amm. Marc. 20.4.

⁴⁰ Amm. Marc. 24.1.2.

⁴¹ Amm. Marc. 21.8.1, 12.25; ICUR I, 151–156. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 626–627.

⁴² Amm. Marc. 21.8.1.

⁴³ Amm. Marc. 26.5.2, 9.2; ICUR I, 186–189. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 239.

⁴⁴ Амијан пише о Невити као варварину, мада не говори ближе о његовом пореклу, в. 21.10.8, 12.25.

⁴⁵ Schönfeld 1911: XIX, 68–69, 172, 285–286; уп. Waas 1965: 97, 117–118.

⁴⁶ Amm. Marc. 31.12.6.

⁴⁷ Schönfeld 1911: 26, 285; Waas 1965: 87; MacMullen 1988: 199.

⁴⁸ Вероватно су сва тројица били на позицији *comes rei militaris*, в. Jones, Martindale, Morris 1971: 102 (Аринтеј), 443 (Хормизда 2), 957 (Виктор). Другачије, MacMullen 1988: *loc. cit.*

⁴⁹ Amm. Marc. 25.5.2.

⁵⁰ Matthews 1975: 32–55; Lenski 2002: 56–67.

⁵¹ Амијан истиче лош последице овакве политике, в. 27.9.4.

⁵² Schönfeld 1911: 167, 293; Waas 1965: 110; MacMullen 1988: 200.

⁵³ Philost. 8.1.

⁵⁴ Amm. Marc. 15.5.36; 27.9.2. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 763.

⁵⁵ James 2009: 200; уп. Schönfeld 1911: 52, 207.

⁵⁶ 30.2.10.

племићког рода. Вадомарије, краљ Алемана у време Констанција II,⁵⁷ био је намесник Феникије у периоду између 361. и 366. године.⁵⁸ Хортарије и Битерид су били војни заповедници, а Фраомарије заповедник алеманске чете у Британији око 372, након што је кратко био краљ Буцинобанта.⁵⁹ То су уједно и последњи Алемани посведочени у римској служби који се могу поуздано идентификовати.⁶⁰

Након Валентинијанове смрти 375. године долази до изражаја варварски утицај на кројење римске политике. Иако је Грацијан од 367. био август, војска је за августа прогласила четворогодишњег Валентинијана II, при чему су највећу улогу одиграли већ поменути Меробауд и Панонац Флавије Еквитије.⁶¹ У наредне две деценије најдоминантнији војни официри били су пореклом Франци.⁶² Може се рећи да са Меробаудом почиње низ моћних војсковођа који су контролисали западни део Царства.⁶³ Он је био на положају заповедника пешадије у периоду између 375. и 388. и два пута конзул, 377. и 383. године.⁶⁴ Велики утицај су имали и Баутон и Рихомер. Баутон је обављао функцију врховног војног заповедника на Западу 380–385. и конзула 385. године,⁶⁵ док је Рихомер, Арбогастов ујак,⁶⁶ био комес гарде 377–378, конзул 384, и врховни заповедник војске на Истоку вероватно у два наврата, 383. и 388–393. године.⁶⁷ Након Меробаудове смрти, 387. године, најмоћнија личност на Западу био је Арбогаст, комес у време Грацијана, а затим врховни војни заповедник у периоду од 388. и 394.⁶⁸ У последњој четвртини IV века посведочено је и неколико готских имена у римској служби на Истоку. Мундерих је у периоду после 376. године био заповедник арабијског лимеса,⁶⁹ а Модарес је у време Теодосија био војни заповедник у Тракији, вероватно 380–382.⁷⁰ Готског порекла је можда био и Хелебих, војни заповедник на Истоку 383–388. године.⁷¹ Германска имена су имали и Фригерид, војсковођа у Илирику и Тракији око 377,⁷² Руморид, војни заповедник 384. и конзул

⁵⁷ Amm. Marc. 14.10.1. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 928. О Вадомарију в. Drinkwater 2007: 149–150.

⁵⁸ Amm. Marc. 21.3.5; 26.8.2.

⁵⁹ Amm. Marc. 29.4.7. О њима в. Drinkwater 2007: 150–151.

⁶⁰ Drinkwater 2007: 151.

⁶¹ Amm. Marc. 30.10.2–4; Ps-Aur. Vict. *Epit.* 45.10; Zos. 4.19.1. Уп. Waas 1965: 21.

⁶² Stroheker 1955: 315; Waas 1965: 15.

⁶³ *Ibid.*: 110–111, в. и 84.

⁶⁴ Amm. Marc. 31.8.2; Zos. 4.17.1; ICUR I, 261–269, 271–273, 322–327, 329–331. На основу једног натписа (ICUR I, 370) претпоставља се да је трећи пут изабран за конзула за 388. годину, в. Stroheker 1955: 316; Jones, Martindale, Morris 1971: 598–599. За одбацивање те претпоставке в. Waas 1965: 54–56.

⁶⁵ Zos. 4.33.1–2; уп. Amb. *Ep.* 24.8. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 159–60.

⁶⁶ John. Ant. fr. 187.

⁶⁷ Amm. Marc. 31.7.4, 12.4; Lib. *Orat.* 1.219; Philost. 10.8; Cod. Theod. 7.1.13. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 765–766.

⁶⁸ Eun. fr. 53; Zos. 4.33.1–2, 53.1; John. Ant. fr. 187; уп. Soc. 5.25. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 95–97.

⁶⁹ Amm. Marc. 31.3.5.

⁷⁰ Greg. Naz. *Ep.* 136; Zos. 4.25.2. Уп. Waas 1965: 116.

⁷¹ Cod. Theod. 9.39.1. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 277–278. О пореклу в. Waas 1965: 15, 101; уп. Schönfeld 1911: 11–12, 286.

⁷² Amm. Marc. 31.7.3. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 373–374.

403,⁷³ као и Бутерих, војни заповедник у Илирику 390. године,⁷⁴ мада извори не пружају податке и њиховом пореклу.⁷⁵

Грацијан је показивао отворену склоност према Аланима, мада су варвари аланског порекла тек од треће деценије V века имали значајне представнике у римској служби. Незадовољство међу војницима, изазвано, између осталог, и Грацијановим фаворизовањем Алана, довело је до проглашења Магна Максима за цара.⁷⁶ Грацијан је убијен 383. године, када га је његова војска, на челу са Меробаудом, напустила и пришла узурпатору.⁷⁷ Са војском која се састојала претежно од варвара, углавном Гота, Алана и Хуна,⁷⁸ Теодосије је пет година касније однео победу над Максимом.

И у наредном грађанском рату варварски одреди су чинили већи део војске на обе стране. Рат је вођен између Евгенија, кога је Арбогаст подржао да се прогласи за цара након смрти Валентинијана II 392. године,⁷⁹ и Теодосија. У бици на реци Фригиду 394. године Теодосијевој војску су предводили Тимасије и Стилихон, који је био вандалског порекла,⁸⁰ највероватније на положају војног заповедника Тракије.⁸¹ Док су у Арбогастовој војсци били махом Франци и војници из галских провинција,⁸² у Теодосијевој војсци је био велики број варвара са Истока. На челу варварских помоћних трупа били су Саул, који је можда био аланског порекла,⁸³ Ибраца са Истока Бакурије, претходно комес гарде и намесник Палестине,⁸⁴ и Гот Гаина, који је у периоду 395–399. године био на положају комеса.⁸⁵ Један од заповедника је био и Гот Аларих, али вероватно над мањом групом варвара.⁸⁶ У Теодосијевој војсци је било и Хуна,⁸⁷ а извори преносе да је од 20 000 Гота који су учествовали у бици погинула половина.⁸⁸ Незадовољство Гота после битке код Фригида, као и Аларихова незадовољена амбиција за добијањем титуле врховног војног заповедника, довели су до тога да Готи постану римски непријатељи унутар самог Царства.

⁷³ *Amb. Ep.* 57.3; *ICUR* I, 517–527.

⁷⁴ *Soz.* 7.25.3.

⁷⁵ Уп. Schönfeld 1911: 94, 194, 286. Аутор не спомиње Бутериха, мада је наставак –рих чест код германских имена, в. *ibid: passim*.

⁷⁶ *Ps-Aur. Vict. Epit.* 47.5; *Zos.* 4.35.2.

⁷⁷ *Prosp. Tiro* a. 384. Меробауд је и раније у својој каријери отказао послушност Грацијану, в. *Amm. Marc.* 31.7.4.

⁷⁸ *Pan. Lat.* 2.32.3–4. Уп. *Liebeschuetz* 1990: 30.

⁷⁹ Иако је Арбогаст могао допринети смрти младог цара, највероватније није умешан у само убиство, в. *Croke* 1976: 235–244.

⁸⁰ *Oros.* 7.38.1. Стилихон је једини војни заповедник варварског порекла за кога се изричито тврди да је био Римљанин, в. *Mathisen* 2006: 202.

⁸¹ *Zos.* 4.57.2. Уп. *Jones, Martindale, Morris* 1971: 854.

⁸² *Oros.* 7.35.11–12.

⁸³ *Zos.* 4.57.2; *John. Ant. fr.* 187. Уп. *Waas* 1965: 15, где се Саул можда грешком убраја у Готе.

⁸⁴ *Amm. Marc.* 31.12.16 (заповедник стрелаца 378); *Ruf. Hist. Eccl.* 1.11; 2.33; *Soc.* 1.20.20; 5.25.13; *Zos.* 4.57.3.

⁸⁵ *Marcell. Chron.* a. 395, 399; *Zos.* 4.57.2, 58.2; 5.7.4; *Jord. Rom.* 319; *John. Ant. fr.* 187. Уп. *Jones, Martindale, Morris* 1971: 379.

⁸⁶ *Soc.* 7.10; *Zos.* 5.5.4.

⁸⁷ *John. Ant. fr.* 187.

⁸⁸ *Oros.* 7.35.19; *Jord. Get.* 145.

Остављајући своје младе синове Хонорија и Аркадија за наследнике 395. године, Теодосије је оставио простора за још већи утицај дворске и војничке елите. Припадници царске династије склапали су бракове са варварским породицама. Баутонова ћерка Еудоксија удала се за цара Аркадија,⁸⁹ док се на Западу Стилихон оженио синовцем Теодосија, Сереном. Стилихон је касније ојачао своје династичке везе тако што је своју ћерку Марију удао за цара Хонорија, а након њене смрти и другу ћерку, Терманцију.⁹⁰ Све до своје смрти, 408. године, Стилихон је контролисао западни део Царства. Био је комес и врховни заповедник пешадије од 394, конзул 400. и 405. године,⁹¹ и Хоноријев старатељ након Теодосијеве смрти.⁹² Стилихонове амбиције протезале су се и на другу половину Царства. Сматра се да је на његову иницијативу комес Гаина убио преторијанског префекта Руфина,⁹³ најдоминантнију личност на Аркадијевом двору. У наредним годинама Стилихон је покушавао да осигура Илирик за западни део Царства. За остварење тог циља рачунао је на помоћ Аларихових Гота, који су у овом периоду представљали трећу страну, независну и од Истока и Запада. Док је Стилихон био жив било је могуће контролисати Алариха – постављен је за врховног заповедника војске у Илирику у периоду између 397. и 399, а затим поново око 405. године.⁹⁴ Након Стилиховог убиства царском политиком је руководио управник двора Олимпије, чија је непомирљива политика према Готима довела до Аларихове пљачке Рима 410. године.⁹⁵ Аларихови наследници нису добили места у римској служби, али су добили земљу у Галији и признатог краља у оквиру Римског царства.⁹⁶

Након Хоноријеве смрти 423. године западним делом Царства је фактички управљао заповедник војске Аеције, пореклом из Дуросторума.⁹⁷ Под његовом командом били су углавном варварски одреди, међу којима је било највише Хуна,⁹⁸ који су му помагали у обрачуну како са политичким противницима, тако и у одбрани граница Царства од упада других варвара. Након Аецијевог убиства 454. године управљање западним делом Царства поново долази у руке војних заповедника варварског порекла.

На Истоку је до промене односа према Готима дошло након побуне Тригилбда и Гаине, тадашњег врховног заповедника царских трупа (*praesentalis*), 399–400. године.

⁸⁹ Philost. 11.6; Chron. Pasch. a. 395.

⁹⁰ Zos. 4.57.2; 5.4.1, 28.1; Jord. *Get.* 154; *Rom.* 322.

⁹¹ Cod. Theod. 7.5.1; 13.18; 20.13; 22.12, ICUR I, 484–493, 537–542. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 854.

⁹² Eun. fr. 62; Zos. 4.59.1; Oros. 7.37.1; John. Ant. fr. 188; уп. Olymp. fr. 2; Claud. *De III Hon. con.* 157–158; Zos. 5.4.3, 34.6; Amb. *De ob. Theod.* 5.

⁹³ Zos. 5.7.3–4.

⁹⁴ Claud. *In Eutr.* 216–218; *De bel. Get.* 539; Soz. 8.25.3–4; 9.4.2–4. Уп. Martindale 1980: 44–46; Heather 1991: 199, 211.

⁹⁵ О Алариху и Готима у периоду 395–410. в. *ibid.*: 194–219.

⁹⁶ Heather 1998: 513–515.

⁹⁷ Jord. *Get.* 176; уп. Greg. *Tur. Hist.* 2.8.

⁹⁸ Извори преносе да је 425. Аеције регрутовао чак 60 000 варвара, односно Хуна, в. Olymp. fr. 43.2; Philost. 12.14 (уп. *com. apud* Philost. 12.14 Bleckmann, Stein); Prost. *Tiro* a. 425; Chron. Gall. n. 100 a. 425. Хуни се први пут спомињу као римски савезници у време цара Теодосија I, в. Pan. Lat. 2.32.4.

Иако је у њеном сузбијању велику улогу одиграо врховни заповедник Фравита, такође Гот,⁹⁹ и за то био награђен титулом конзула 401. године,¹⁰⁰ царска политика према Готима се знатно променила. Заповедници германског порекла били су или искључени из службе, или је њихова улога била маргинализована у наредних двадесетак година.¹⁰¹ На такву политику према Готима могло је утицати и њихово аријанско опредељење при прихватању хришћанства.¹⁰² Војни заповедници су у наредном периоду имали чешће грчка или латинска имена, или имена не-Римљана са Истока.¹⁰³ Тако је, на пример, Персијанац Варанес био војни заповедник пешадије на Западу око 408, затим врховни заповедник војске на Истоку око 409, и конзул 410. године.¹⁰⁴ Арсакије, врховни војни заповедник на Истоку око 409, био је пореклом из Персије или Јерменије,¹⁰⁵ а Арбазације, комес око 404. године, био је Исауријанац.¹⁰⁶

Од треће деценије V века међу војним заповедницима је поново било варвара германског порекла.¹⁰⁷ У римској служби су били Готи Ариобинд, комес федерата око 422, врховни заповедник на Истоку 434–449. и конзул 434,¹⁰⁸ затим Арнегискло, комес око 443. и врховни заповедник у Тракији око 447,¹⁰⁹ и Плинта, комес 418, конзул 419. и врховни заповедник војске 419–438. године.¹¹⁰ Германског порекла су били и врховни заповедници војске на Истоку 441. Аринтеј и Ансила,¹¹¹ комес и заповедник коњице на Западу 409. Алобих,¹¹² као и врховни заповедник војске на Истоку 443. године Меробауд.¹¹³ У том периоду значајна места заузимају и Алани. Аланског порекла је био Ардабур,¹¹⁴ који се као војни заповедник Истока 421–422. године прославио у рату против Персијанаца.¹¹⁵ Наредних година био је на положају врховног војног заповедника а затим и конзул 427. године.¹¹⁶ Његов син Аспар, конзул 434. године, био је најутицајнија личност на источном двору, обављајући службу

⁹⁹ Eun. fr. 60; Philost. 11.8; Soc. 6.6.39.

¹⁰⁰ Eun. fr. 82; Philost. 11.8; Soc. 6.6.39; Soz. 8.4.21; Zos. 5.20–21; John. Ant. fr. 190; ICUR I, 494–502. О мотивима који су подстакли Фравиту, Модареса и Мундериха да се укључе у римску службу в. Heather 1991: 189–190.

¹⁰¹ Jones 1964: 181; Mitchell 2015: 102.

¹⁰² Brown 1971: 111.

¹⁰³ Liebeschuetz 1990: 126.

¹⁰⁴ Zos. 5.36.3; Chron. Pasch. a. 412; ICUR I, 1147.

¹⁰⁵ Chron. Pasch. a. 412. Уп. Martindale 1980: 152.

¹⁰⁶ Eun. fr. 84; Zos. 5.25.2; уп. Marcell. Chron. a. 405.

¹⁰⁷ Jones 1964: 181; Liebeschuetz 1990: 130.

¹⁰⁸ John. Mal. 364; Soc. 7.18.25; Cedr. 1.599; Theod. Ep. 18; ICUR I, 682–683. Уп. Martindale 1980: 145.

¹⁰⁹ Theoph. Chron. a. 5942; Chron. Pasch. a. 447; уп. Marcell. Chron. a. 447; Jord. Rom. 331. За готско порекло в. Martindale 1980: 151. Другачије, Schönfeld 1911: 29–30, 295.

¹¹⁰ Prisc. fr. 1; Marcell. Chron. a. 418; Soc. 5.23; Soz. 7.17.14; ICUR I, 608–609. Уп. Martindale 1980: 892–893.

¹¹¹ Theoph. Chron. a. 5941; уп. Prosp. Tiro a. 441. За њихова имена в. Schönfeld 1911: 26, 29, 285–286.

¹¹² Zos. 5.47.1, 48.1. За готско порекло имена в. Schönfeld 1911: 11–12, 286.

¹¹³ Hydat. 128 a. 443. Рођен је у Бетици, в. Sid. Apol. Carm. 9.927, али му је отац германског порекла, в. Martindale 1980: 757.

¹¹⁴ Schönfeld 1911: 24, 295.

¹¹⁵ Soc. 7.18.20,23; John. Ant. fr. 195; Mich. Syr. 8.5; Teoph. Chron. a. 5918.

¹¹⁶ Olymp. fr. 46; Philost. 12.13; Soc. 7.23; Procop. Vand. 3.3.8. Theoph. Chron. a. 5915; ICUR I, 655–657.

комеса и врховног војног заповедника на Истоку у периоду од 424/431, све до 471.¹¹⁷ Аспаров син је такође био у римској служби, прво као претор 434, затим конзул 447. године, а касније као врховни војни заповедник на Истоку.¹¹⁸ Варвари који су били у римској служби у првој половини V века нису испољавали амбиције које би угрожавале царску династију. Тек након смрти цара Теодосија II 450. године долазе до изражаја Аспарове амбиције и његов утицај при избору следећих царева.¹¹⁹

* * *

Варварско напредовање у римској служби било је праћено и прихватањем хришћанства, мада је било и изузетака. Извори преносе да су пагани били Арбогаст, Рихомер, Руморид и Фравита, коме је због заслуга у сузбијању Гаинине побуне било допуштено да остане веран паганским култовима.¹²⁰ Паганин је био и комес Генерид, због кога је, како пише Зосим, Хонорије повукао закон из 408. године који забрањује паганима држање положаја у Царству.¹²¹ Претпоставља се да је већина ипак прихватала хришћанство, мада о томе постоје само спорадични подаци у изворима. Побуњеник Силван, романизовани Франак, потражио је уточиште у цркви у Келну, пре него што га је група војника извукла и погубила 355. године.¹²² Забележено је да су хришћани били и Хормизда, Виктор, Модарес, Аларих, Стилихон, Гаина, Плинта, Аспар, а на самрти се покрстио и Аринтеј.¹²³ Међу Готима су забележена два прогона хришћана пре него што су коначно прихватили хришћанство (аријанизам) у другој половини IV века.¹²⁴ За поједине варваре у римској служби не може се утврдити да ли су прихватили хришћанство, или због тога што постоје противречни или недовољно јасни подаци у изворима, као у случају Баутона и Бакурија,¹²⁵ или се у изворима не спомиње њихово религијско опредељење. Цареви су подстицали христијанизацију, осим у време Јулијана, а од времена Грацијанове владавине број хришћана посведочених на високим положајима био је већи у односу на број пагана, што нарочито долази до изражаја од краја IV века.¹²⁶ Само прихватање хришћанства, мада пожељно, није представљало неопходан услов за државну службу све до 416. године.¹²⁷ Иако су и касније посведочени пагани на високим положајима у Царству, варвари у

¹¹⁷ Philost. 12.13; John. Ant. fr. 195; Teoph. Chron. a. 5831, 5938, 5843; Procop. Vand. 3.3.35; Prisc. fr. 8; ICUR I, 682–683. Уп. Martindale 1980: 165–166. О пореклу в. Phot. Bibl. 78. Уп. Schönfeld 1911: 33, 295.

¹¹⁸ AE, 1940, 88; Prisc. fr. 20; Suid. A 3803; Dam. fr. 304. Уп. Martindale 1980: 135–136.

¹¹⁹ Jones 1964: 181, 218, 222.

¹²⁰ Eun. fr. 82.

¹²¹ Zos. 5.46.3–4.

¹²² Amm. Marc. 15.5.31.

¹²³ За изворе који сведоче о религијском опредељењу варвара види њихове биографије у Jones, Martindale, Morris 1971 и Martindale 1980.

¹²⁴ Wolfram 1979: 73, 78–79, 84–94, 115; id. 2015: 126–134.

¹²⁵ За Баутона в. Amb. Ep. 57. Уп. Jones, Martindale, Morris 1971: 159. Другачије, Salzman 2002: 86, 131, 191, 245. За Бакурија в. Ruf. Hist. Eccl. 1.11, 2.33; Lib. Ep. 1060.

¹²⁶ Salzman 2002: 186–187.

¹²⁷ Cod. Theod. 16.10.21. Уп. Jones 1964: 208–209, 1110, нап. 85.

римској служби били су углавном хришћани.¹²⁸

* * *

Током IV века цареви су фаворизовали војну аристократију. Управо је раздвајање војних од цивилних функција у време тетрархије значајан фактор који је допринео напредовању варвара у римској служби од средине IV века. Када више није било неопходно бирати за војне заповеднике припаднике сенаторског или витешког staleжа, цареви су за војне команданте могли бирати и људе из нижег staleжа, између осталог и варваре. На тај начин се формирала војна елита, одвојена од сенаторске.¹²⁹ Од последње четвртине IV века та котерија, коју су махом чинили варвари, имала је главни удео у одлучивању и креирању царске политике.

Библиографија:

- Barnes, T. *Constantine. Dynasty, Religion and Power in the Later Roman Empire*, Malden/Oxford: Wiley Blackwell, 2011.
- Blockley, R. C. 'Warfare and Diplomacy', in: A. Cameron and P. Garnsey (eds.), *The Cambridge Ancient History*, vol. XIII, Cambridge: University Press, 1998, 411–436.
- Brown, P. *The World of Late Antiquity*, London: Thames and Hudson Ltd, 1971.
- Bury, J. B. *History of the Later Roman Empire from the Death of Theodosius I to the Death of Justinian*, London: The Macmillan Company, 1923.
- Vittinghoff, F. 'Zur angeblichen Barbarisierung des römischen Herres durch die Verbände der Numeri', *Historia*, 1, 1950, 389–407.
- Demandt, A. 'Magister militum', in: *RE*, Suppl. XII, Stuttgart: Alfred Druckenmüller, 1970, 553–790.
- Drinkwater, J. F. 'Crocus, 'King of the Alamanni'', *Britannia*, 40, 2009, 185–196.
- Drinkwater, J. F. *The Alamanni and Rome 213–496 (Caracalla to Clovis)*, Oxford: University Press, 2007.
- Drinkwater, J. F. 'The revolt and Ethnic Origin of the Usurper Magnentius (350–353), and the Rebellion of Vetranio (350)', *Chiron*, 30, 2000, 131–159.
- Elton, H. 'Warefare and the Military', in: N. Lenski (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*, Cambridge: University Press, 2006, 325–346.
- Elton, H. *Warfare in Roman Europe, AD 350–425*, Oxford: Clarendon Press, 1996.
- James, E. *Europe's Barbarians, AD 200–600*, London/New York: Routledge 2009.
- Jones, A. H. M. *The Later Roman Empire, 284–602: A Social, Economic and Administrative Survey*, Oxford: Basil Blackwell, 1964.
- Jones, A. H. M., Martindale, J. R. and Morris, J. *The Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. I A.D. 260–395, Cambridge: University Press, 1971.
- Kulikowski, M. 'Constantine and the Nothern Barbarians', in: N. Lenski (ed.), *The Cambridge Companion to the Age of Constantine*, Cambridge: University Press, 2006, 347–376.
- Lee, A. D. 'The Army', *The Cambridge Ancient History*, 213–237.
- Lenski, N. *Failure of Empire. Valens and the Roman State in the Fourth Century A. D.*, Berkley: University of California Press, 2002.

¹²⁸ За период 284–423. в. Salzman 2002: 243–253.

¹²⁹ Elton 1996: 201; *id.* 2006: 330–331.

- Liebeschuetz, J. H. W. G. *Barbarians and Bishops. Army, Church and State in the Age of Arcadius and Chrysostom*, Oxford: Clarendon Press, 1990.
- Martindale, J. R. *The Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. II A.D. 395–527, Cambridge: University Press, 1980.
- Mathews, J. *Western Aristocracies and Imperial Court A.D. 364–425*, Oxford: Clarendon Press, 1975.
- Mathisen, R. W. 'Becoming Roman, Becoming Barbarian: Roman Citizenship and the Assimilation of Barbarians into the Late Roman World', in: U. Bosma, G. Kessler, L. Lucassen (eds.), *Migration and Membership Regimes in Global and Historical Perspective*, Leiden/Boston: Brill, 2013, 191–217.
- MacMullen, R. *Corruption and the Decline of Rome*, New Haven/London: Yale University Press, 1988.
- Mitchell, S. *A History of the Later Roman Empire, AD 284–641*, Malden/Oxford: Wiley Blackwell, 2015 (2nd ed.).
- Salzman, M. R. *The Making of a Christian Aristocracy*, Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2002.
- Schönfeld, M. *Wörterbuch der altgermanischen Personen und Volkernamen*, Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, 1911.
- Speidel, M. P. *Riding for Caesar. The Roman Emperors' horse guard*, London: Batsford, 1994.
- Speidel, M.P. 'The Rise of Ethnic Units in the Roman Imperial Army', in: H. Temporini (ed.), *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, Teil 2, Bd. 3, Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1975, 202–231.
- Stroheker, K. F. 'Zur Rolle der Heermeister fränkischer Abstammung im späten vierten Jahrhundert', *Historia*, 4, 1955, 314–330.
- Heather, P. J. 'Goths and Huns, c. 320–425', *The Cambridge Ancient History*, vol. XIII, 487–515.
- Heather, P. J. *Goths and Romans 332–489*, Oxford: Clarendon Press, 1991.
- Hunt, D. 'The successors of Constantine', *The Cambridge Ancient History*, vol. XIII, 1–43.
- Callies, H. *Die fremden Truppen im römischen Heer des Prinzipats und die sogenannten nationalen Numeri. Beiträge zur Geschichte des römischen Heeres*, Ber. RGK xlv, Berlin: Walter de Gruyter 1964.
- Campbell, B. 'The army', in: A. K. Bowman, P. Garnsey, A. Cameron (eds.), *The Cambridge Ancient History*, vol. XII, Cambridge: University Press, 2005, 110–130.
- Croke, B. 'Arbogast and the Death of Valentinian II', *Historia*, 25, 1976, 245–244.
- Waas, M. *Germanen im römischen Dienst im 4. Jahrhundert nach Christus*, Bonn: Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, 1965.
- Wolfram, H. *Das Römerreich und seine Germanen: eine Erzählung von Herkunft und Ankunft*, Köln: Böhlau, 2018.
- Wolfram, H. *Die Goten. Von den Anfängen bis zur Mitte des sechsten Jahrhunderts: Entwurf einer historischen Ethnographie*, München: C. H. Beck, 1988.

SARA LAZIĆ

University of Belgrade, Faculty of Philosophy

**BARBARIAN ELITE IN ROMAN SERVICE
IN THE PERIOD FROM THE MID-4th TO THE MID-5th CENTURY**

Summary

This paper is focused on the process of barbarization of the highest military offices in the Later Roman Empire and integration of the barbarians into the Roman military system. The employment of barbarian troops as part of the Roman army goes back a very long time, but the use of barbarian recruits may have grown in scale under Constantine I. They were recruited steadily throughout the 4th and 5th centuries. From the reign of Constantius II we can trace the ascent of barbarians, especially Germans, to the highest ranks within the imperial military structure, although first appointments probably belong to the reign of Constantine. Of the *magistri militum* attested between the death of Constantine and the death of Theodosius, more than half were barbarians. Besides, they held other military posts, mostly of *comes rei militaris*, *comes domesticorum* or *tribunus scholae scutariorum*, and eventually even civilian positions. Certain barbarians played a significant role in the politics of the Empire and had influential positions at the imperial court, especially from the last quarter of the 4th century. Some of them dominated Western Roman Empire, and were out of the emperor's control, like Arbogast and Stilicho. However, there is no decisive change in military policy during this period, but these commanders were dealt with as members of the traditional Roman command system. Furthermore, many of the barbarians who were in imperial service accepted Christianity, Empire's religion, which facilitated their integration into the society of the Empire.

Keywords: The Later Roman empire, Barbarians, Germans, Alamanni, Franks, Goths.